

सेवक वार्ता

मे - २०२४

वर्ष - ५ अंक - ७

सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघ, महाराष्ट्र परिवाराचे विविध उपक्रम, विचारमंथन, घडामोडी, साहित्य याचे संवाद पत्र

नवी आव्हाने

सामाजिक वनीकरण विभागातील रोपवाटिकांचे आणि मग्नारोहयो वनीकरण कामांचे मुल्यांकन पुणे, १९-०३-२०२४

सामाजिक वनीकरण विभागाकडून सेवक संघास, विश्वासाने, रोपवाटिकांचे आणि मग्नारोहयो वनीकरण कामांचे मुल्यांकन करणेबाबत विचारणा केली आहे. गत वर्षी रोपवाटीका कामांचे मुल्यांकन सामाजिक वनीकरण विभाग संचालनालयाने चंद्रपूर वन प्रबोधिनी कडून करून घेतले होते. यंदा त्यांनी हे काम करण्यास असमर्थता व्यक्त केली आहे. गतवर्षी वन प्रबोधिनीने हे काम सेवककडून करवून घेतले होते. आताही गतवर्षीच्याच मोबदला दराने यंदा काम करणे बाबत सेवकच्या मध्यवर्ती कार्यकारिणीची अनुमती विचाराधीन आहे. अशी अनुमती मिळविण्यासाठी, मुल्यांकन करावयाच्या रोपवाटिकांची जिल्हावार विगतवारी, रोपांची संख्या, मुल्यांकन कालावधी, यांचा तपशील देण्याबाबत संचालनालयास विनंती केली होती, की जेणे करून प्रस्ताव सादर करणे सोईचे होईल. तसेच कळविले की, लोकसभा निवडणुकीच्या कामात कर्मचारी व्यस्त असल्यास, जून मध्ये काम करणे योग्य राहिल. यावेळी उन्हाची झळ कमी झालेली असते आणि वयाने ज्येष्ठ सेवक सदस्यांना काम करणे आरोग्य हिताचे व रोपवाटिकांचे मुल्यांकन करणे इष्ट ठरेल.

तथापि सामाजिक वनीकरण विभागाकडून सेवक संघास ५२ रोपवाटिकांचे मुल्यांकन करण्याचे कार्यारंभ दि. २-२०२४ चे पत्रान्वये प्राप्त झाले आहेत. तथापि, समझोता अभिलेख लोकसभा निवडणुकीच्या आचार संहिता लागू झाल्याने कामास सुरुवात करणे शक्य झाले नाही.

त्या दृष्टीने श्री विठ्ठल पत्की, समन्वयक, सेवक यांनी जोमाने कामास सुरुवात केली आहे.

अभ्यासक्रम सुधारीत करून वाचन साहित्य निर्माण करणेचे काम... प्रगतीचा आढावा

दि. ३०/०४/२४ रोजी दुपारी ३:३० वाजता मा. APCCF (RET) यांचे अध्यक्षतेखाली वनरक्षकाचे पायाभूत प्रशिक्षणाकरीता वाचन साहित्याचे पुनर्विलोकन करणेबाबत रद्द झालेली सभा दि. ३०/०४/२४ रोजी झाली. सभेकरिता vc द्वारे सर्वानी उपस्थित होते. चंद्रमाचे संचालक यांनी सर्व सेवक साहित्य लेखक (गट क्रं. १, २, ३ विषय), नियुक्त गट प्रमुख यांचे आयोजित बैठकीत प्रामुख्याने अभ्यासक्रम, निर्माण केलेले सुधारीत साहित्य यांचा आढावा, गट प्रमुखांचे सूचनांची पूर्ती इत्यादी विषयांवर चर्चा झाली. साहित्यात, अभ्यासक्रमातील सर्व बाबी समाविष्ट आहेत किंवा नाही/ तपासणी करणा-या समितीने काही सूचना केल्या

असतील, तर त्यांची पूर्तता/ साहित्य अंतिम करण्याची कारवाई यावर चर्चा झाली.

सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघ, महाराष्ट्र ने प्रस्तावित केलेल्या विहित अभ्यासक्रमासोबत वाचन साहित्याची गुणवत्ता सुनिश्चित करण्यासाठी, महाराष्ट्र राज्याच्या वन विभागाच्या शिक्षण विभागातील खालील सदस्यांचा समावेश असलेली समिती स्थापन करणेत आली आहे. या समितीचे कार्य सेवानिवृत्त वनकर्मचारी संघटनेने (सेवक) तयार केलेल्या वाचन साहित्याचे पुनरावलोकन करणे, त्यातील मजकूर अंतिम करणे, आणि कोणत्याही आवश्यक बदलांसाठी आवश्यक शिफारसी प्रदान करणे इ.

विषय गट क्रमांक-१ सर्वसाधारण वनसंवर्धन शास्त्र, वृक्ष संवर्धन आणि त्याच्या समुपयोजन पद्धती. पुनरुत्पादन पद्धती, गवताळ क्षेत्र विकास/व्यवस्थापन, जैव विविधता व्यवस्थापन, अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

- १) श्रीमती पियुषा जगताप, अपर संचालक (प्रशिक्षण)
- २) श्री. अविनाश कुमार, अपर संचालक (प्रशासन)
- ३) श्रीमती मनिषा भिंगे, अपर संचालक (मुख्यालय) संचालक, चंद्रपूर वन प्रशासन, विकास व व्यवस्थापन प्रबोधिनी चंद्रपूर

विषय गट क्रमांक-२ : वन व्यवस्थापन, वनस्पती शास्त्र, वन उपयोगिता, वनमिती, वनसंरक्षण

अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

- १) डॉ. शैलेन्द्र जाधव, संचालक, कुंडल प्रबोधिनी (वने), कुंडल
- २) श्री. अमोल थोरात, वि. व.अ. (संशोधन), अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, (संशोधन, शिक्षण व प्रशिक्षण), पुणे
- ३) श्रीमती तृप्ता निखाते, संचालक, वनप्रशिक्षण संस्था, जालना

गट क्रमांक-३ : मृद शास्त्र, मृद व जलसंवर्धन, वनसर्वेक्षण आणि GIS वनअभियांत्रिकी, कार्यालयीन कामकाज व लेखा

अधिकाऱ्याचे नांव व पदनाम

- १) श्री. हेमन्त शेवाळे, संचालक, दा. चौ. वन प्रशिक्षण संस्था, पाल
  - २) श्रीमती मुक्ता टेकाडे, संचालक, वन प्रशिक्षण संस्था, चिखलदरा
  - ३) श्री. प्रशांत कोराळे, अपर संचालक मु. व. सं. (शि. व प्र), पुणे
- याकामाचे पारिश्रमिकापोटी ७५ टक्के शुल्क सेवक संघास प्राप्त झाले आहे.

वेधक वृत्त

प्रासंगिक...

श्री. पी.के. कुलकर्णी, सेवक सदस्यांनी कळविले की १२ मे रोजी त्यांनी अमेरिकेत डॉल्लास (टेक्सास) येथे ५००० धाव मध्ये भाग घेतला होता आणि ६५ ते ६९ वर्ष वयोगटात ४ था क्रमांकावर आले. ४२ मिनिटे वेळात त्यांनी धावस्पर्धा पूर्ण केली.

या यशाबद्दल तयांचेवर सेवक संघातील जेष्ठानी अभिनंदनाचा वर्षाव केला. सेवक संघ सदस्यांतर्फे त्यांचे स्पर्धेतील यशाबद्दल विशेष कौतुक.

श्री. रामदिन यांची जागतिक पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धेत निवड
श्री. नंदकिशोर रामदिन सेवानिवृत्त विवअ यांची
 स्लोव्हाकियातील जागतिक पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धेत भारताचे प्रतिनिधित्व करण्यासाठी त्यांची निवड झाली आहे. या स्पर्धांचा कालावधी १० ते १३ ऑक्टोबर २४ आहे. या त्यांचे निवडीबद्दल अभिनंदन. सेवक संघ सदस्यांतर्फे त्यांना स्पर्धेत यशासाठी शुभेच्छा.

 Natural Strong Powerlifting Federation® <small>Affiliated with Global Powerlifting Committee</small>	
 President Jugal Dhawan <small>(Rajeev Gandhi Awardee)</small> Vice President Geeta Dhawan <small>(Yoga Expert)</small> Gen. Sec. Kishore Kumar <small>(International Gold Medalist)</small> Joint Sec. Deepak Jain Arun Garg Treasurer Rhojender Sachdeva <small>(National Silver Medalist)</small>	Ref. No. ... Date ... To Mr./Ms. ... State ... Subject - Selection Letter for GPC World Championship Powerlifting / Benchpress / Deadlift / Squat to be held at Slovakia, Trnava. During 10 to 13 October 2024. It is here by confirmed that you have been selected for above World Powerlifting Championships under following criteria :- ☐ Teen ☐ Junior ☐ Senior ☒ Master ☒ Powerlifting ☒ Benchpress ☒ Deadlift ☒ Squat Thanking you Jugal Dhawan President, NSPF, India Address : D1/401 Grand Tullis, Sector-33, Sonapat -131001 (Haryana) India E-mail : dhawanjugal@gmail.com Mob.: 8708100245, 9313170171, 9729565268

सदस्यांचे लेख...
वनौषधी उत्पादन एक आवाहन
मनोहर अ. सैदाणे
से.नि. विभागीय वन अधिकारी पुणे
मागील अंकावरून क्रमशः

१४) बेहडा (Terminalia beheda) -- हिरडा, बेहडा, आवळा या तिन फळांचे चुर्ण करून घेतल्यास पोटाच्या विकारासाठी शक्तीवर्धन औषधी गुणधर्म आहे. बेहडयाचे तेलामुळे खाज, पुरळ येणे व त्वचा रोगावर गुणकारी आहे. बेहडा वृक्षाची लागवड बियापासून होते. हिरडा, बेरडा व आवळा या तिनही वृक्षांची लागवड केल्यास चांगली मागणी येण्याची शक्यता आहे. बाजाराची शाश्वती पाहून प्रयोग करणे योग्य राहिल.

१५) खैर (Acacia catechu) -- खैर पासून काथा तयार करतात. जो विडयाचे पानात वापरतात. अतिसाराच्या उपचारात पारंपारीक खैरचे अर्कचा उपयोग करतात. टायफाईडवर सुध्दा उपयोग होतो. अनेक रोगजनक व नॉन पॅथोजनीक बॅक्टेरियाच्या वाढीस प्रतिबंध करू शकतो. या झाडापासून केलेल्या डिफॉक्शने तोंडाचे त्रण ब घसा खवखवणे याचा पारंपारिक उपचार करतात. या औषधीने ताप कमी होतो. त्वचा रोगावर, दाताच्या समस्या, कोरडा खोकला, अनिमीया, कुष्ठरोग, ब्रांकायटीस, डायरिया, अल्सर साठी याचा उपयोग होतो. याचा उपयोग खाकी टॅनिन व डार्ईंग करण्यासाठी लाकडाचा अर्क वापरतात. जहाज बांधणीत वापरतात. बियापासून वनशेती करावयाची झाल्यास परिपक्व लाकडास खुप डिमांड आहे. काथ्या काढणेसाठी मागणी आहे.

१६) कोरफड (Aloe vera) -- आयुर्वेदात खुप महत्वाची वनस्पती आहे. कोरफडीच्या रसायना पासून कुमारी आसव बनवतात. शारिरीक अशक्तपणा, खोकला, दमा, वर उपयोगी आहे. या पासून बनवलेले तेळ लावल्याने कोंडा कमी होतो. केस काळे होतात. केसांना चकाकी येते. त्वचेचे दाह होत असल्यास गर लावावा. गर पोटदुखी, अपचन, पित्तविकार, डोळ्याचे विकार, भाजलेले शरिरावर लावल्यास गुणकारी आहेत. परिपक्व कोरफडीला फुलांचा जाड उंच दांडा येतो. कालांतराने दांडयावर बुलबीळ पडतात ते रोप शेतात किंवा रोपवाटीकेत लाऊ शकतो. शेतात लावल्यास आंतरपीक घेता येईल. सुधारित वाणासाठी नॅशनल ब्युरो आफफ प्लॅट जनरिक सोसायटीने अनेक जाती विकसीत केल्या आहे. काढणी पुर्णी मोठया कंपन्यांशी संपर्क साधणे हिताचे आहे.

१७) बांबू (Bamboo spp) - बांबूचे कोवळे शूट बऱ्याच देशात खाल्ले जातात. बांबूचे कोवळे प्रोटीन, कार्बोहायड्रेट, मिनरल्स, आणि फायबर सारखे जरूरी पोषक तत्वे असतात. एक दिवस आधी मऊ होण्यासाठी कोवळे कोंब पाण्यात भिजवतात व ते खाल्यामुळे वजन कमी करण्यासाठी चांगला विकल्प आहे. यामुळे शरीरातील खराब कोलेस्ट्रॉक कमी होते. त्यामुळे रक्तवाहिन्या मोकळ्या होतात. हे कोंब व्हिटॅमिन व मिनरल्सचा चांगला स्त्रोत आहे. त्यामुळे इम्युनिटी सिस्टीम चांगली राहते. दुखणे कमी करते, अल्सर चांगला करण्यासाठी चिनी औषधात वापरतात. वनशेती करून आंतरपीक घेता येते, वाढलेले बांबू पेपरमील साठी किंवा किरकोळ विक्री करून आर्थिक फायदा करता येतो.

१८) चारोळी (Buchnanian lanzan) -- चारोळीचे अनेक आरोग्य वर्धक गुणधर्म आहेत. चारोळीत कॅलरीज कमी प्रमाणात असतात. चारोळीत प्रोटीन्स आणि फायबर घटक

या निसर्गामध्ये, या सृष्टीत प्रत्येक जीवाचे महत्व वेगळं आहे. प्रत्येकास जगण्याचा अधिकार आहे. प्रत्येक जण आपला सहप्रवासी असून त्यालाही आपल्या इतकाच जगण्याचा अधिकार आहे. प्रत्येक जीवाच्या अस्तित्वाचा आपण विचार केला पाहिजे, त्याचा आदर केला पाहिजे. अनेकदा पतंगासाठी वापरलेल्या मांज्यामुळे पक्षी छाय्याळ झालेले, जीवास मुकलेले आपण पाहतो. या मांज्यामुळे अनेकदा माणसांच्या जीवांसही धोका होतो. का बरं मग आपण अशा मांज्याऐवजी पतंगासाठी साधा दौरा वापरत नाही.

दिवाळीच्या वेळी, लग्न व इतर समारंभाच्या वेळी आपला आनंद व्यक्त करण्यासाठी, आपण मोठ्या प्रमाणावर फटाके वाजवत असतो. या फटाक्यांमुळे हवेचे प्रदूषण मोठ्या प्रमाणावर होते. शिवाय मोठ्या प्रमाणावरील आवाजामुळे पक्षीही सैरभैर होतात. फटाके न फोडण्याचा अथवा त्यांचा वापर अत्यल्प करण्याचा प्रत्येकाने संकल्प करायला हवा. धडधडा आवाज करणाऱ्या डीजेमुळे हृदयक्रिया बंद पडून मृत्यू झाल्याच्या घटना आपण अलीकडे ऐकत असतो. हृदयास, कानांना अपायकारक असणारा, मोठ्या प्रमाणावर आवाजाचे प्रदूषण करणारा हा डीजे खरंच हवाय का ? अशा सान्या गोष्टींचा विचार होणे आवश्यक आहे.

'पेराल ते उगवते' अशी आपल्या भूमातेची स्थिती आहे. आपली भूमाता आपल्यासाठी अन्नधान्य पिकवत असते. हे अन्नधान्य तयार होण्यासाठी वेळ लागतो. धान्य दळण्यासाठी, शिजवण्यासाठी ऊर्जा लागते. मात्र असं असतानाही आपण आपल्या तातामध्ये आपल्याला हवं आहे तेवढंच अन्न न घेता भरपूर अन्न घेऊन ते वाया घालवत असतो.

आज अनेकांना दोन वेळच्या खाण्याची भ्रांत असते. असे असताना आपण उगीचच अन्न वाया घालवू नये. हीच गोष्ट अविचारी पद्धतीने जमिनीला भरपूर पाणी देऊन, जमीन क्षारपड, नापीक करण्याची आहे.

पाणी हे जीवन असल्याने, पाण्याचा जपून वापर, कमीत कमी वापर, पुनर्वापर, पाण्याचे पुनर्चक्रीकरण आवश्यक आहे. जलस्रोत स्वच्छ राखले पाहिजेत. जलस्रोतांचे पुनर्भरण, पुनरुज्जीवन, आवश्यक आहे. रेन वॉटर हार्वेस्टिंग, नद्यांचे पुनरुज्जीवन आवश्यक आहे.

छोट्या छोट्या पर्यावरणपूरक गोष्टींतून आपण पर्यावरणाचे, निसर्गाचे रक्षण करू शकतो. त्यासाठी प्रत्येकाने अगदी मनापासून, प्रत्येक गोष्टीचा जपून वापर करण्याची, पर्यावरणपूरक जीवनशैली अवलंबण्याची गरज आहे. प्रत्येकाची हवी पर्यावरणसैही जीवनशैली...

#बरगद एक लगाइये, पीपल रोपें पाँच।
घर घर नीम लगाइये, यही पुरातन साँच।।
यही पुरातन साँच, - आज सब मान रहे हैं।
भाग जाय प्रदूषण सभी अब जान रहे हैं।
विश्वताप मिट जाये होय हर जन मन गदगद।
धरती पर त्रिदेव हैं- नीम पीपल और बरगद।।

आप को लगेगा अजीब बकवास है , किन्तु यह सत्य है.

पिछले 68 सालों में पीपल, बरगद और नीम के पेड़ों को सरकारी स्तर पर लगाना बन्द किया गया है, पीपल कार्बन डाई ऑक्साइड का 100% एबजॉर्बर है, बरगद 80% और नीम 75 % इसके बदले लोगो ने विदेशी यूकेलिप्टस को लगाना शुरू कर दिया , जो जमीन को जल विहीन कर देता है,

आज हर जगह यूकेलिप्टस, गुलमोहर और अन्य सजावटी पेड़ो ने ले ली है,

अब जब वायुमण्डल में रिफ्रेशर ही नहीं रहेगा तो गर्मी तो बढ़ेगी ही,

और जब गर्मी बढ़ेगी तो जल भाप बनकर उड़ेगा ही, हर 500 मीटर की दूरी पर एक पीपल का पेड़ लगायें, तो आने वाले कुछ साल भर बाद प्रदूषण मुक्त हिन्दुस्तान होगा...

वैसे आपको एक और जानकारी दे दी जाए...

पीपल के पत्ते का फलक अधिक और डंठल पतला होता है जिसकी वजह शांत मौसम में भी पत्ते हिलते रहते हैं और स्वच्छ ऑक्सीजन देते रहते हैं।

वैसे भी पीपल को वृक्षों का राजा कहते है।

इसकी वंदना में एक श्लोक देखिए-

मूलम् ब्रह्मा, त्वचा विष्णु, सखा शंकरमेवच।

पत्रे-पत्रेका सर्वदेवानाम, वृक्षराज नमस्तुते।

निधन वार्ता

१. श्रीपाद द.सरदेसाई .कोल्हापूर यांचे खारघर, नवी मुंबई येथे दि. २३-४-२०२४ रोजी दुखःद निधन झाले. ते १९६५-६७ SFRC बॅचचे अधिकारी होते . ते सेवानिवृत्त सवसं होते. सेवक संघ परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली. ईश्वर त्यांचे आत्म्यास सदगती देवो, ही प्रार्थना.

२. व्ही. व्ही. डुबे, वनपाल, फिरते पथक, ढाकण वनक्षेत्र गुगामल वनविभाग, चिखलदरा यांचे दि. २३-५-२०२४ रोजी यांचे अल्पशा आजाराने धारणी येथे हॉस्पिटलमध्ये निधन झाले . सेवक संघ परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली. ईश्वर त्यांचे आत्म्यास सदगती देवो, ही प्रार्थना.

केवळ खाजगी वितरणासाठी

प्रकाशक - सेवक संघ, महाराष्ट्र, पुणे

संपादन - एस. के. गवळी

कार्यालय - वन ग्रंथालय, दुसरा मजला, वनभवन, भांबुर्डा वन विहार, गोखले नगर, पुणे - १६